

В. І. Наулко

НЕЗАБУТНІЙ РИЛЬСЬКИЙ

Усі, хто знав цю прекрасну людину, можуть підтвердити, що навіть сама її присутність створювала ауру добра і світла. Улітку 1957 року за рекомендацією Костя Григоровича Гуслистого мене прийняли на тимчасову посаду молодшого наукового співробітника у відділ етнографії. Тоді Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії містився на верхньому поверсі будинку Академії наук, на розі Володимирської і Леніна. Половину кімнат уздовж коридору займав Інститут органічної хімії, ще половину – ми.

В одну таку невелику кімнату і привів мене Кость Григорович. У передпокої сиділа секретар Інституту, всемогутня Олександра Георгіївна Маркіянова, в другій кімнаті – директор Інституту Максим Рильський. Узяти перший «бар'єр» було досить важко – Маркіянова була жінкою надзвичайно рішучою і енергійно охороняла спокій директора. Кость Григорович довго пояснював їй, хто я, і лише після цього ми ввійшли до кабінету. Ніколи не забуду тієї першої зустрічі. Коли ми зайшли, Максим Тадейович вийшов із-за столу, уважно на мене глянув і простягнув свою м'яку інтелігентну руку. Відтак дружньо посміхнувся і побажав успіхів. Мені тоді здалося, що М. Рильський і не запам'ятав мене. На мій подив, надалі він завжди і чомусь першим вітався зі мною. Він не так уже й часто бував в Інституті, але кожна його поява ставала справжнім святом для всіх. Академік вражав своїм розумом, полонив теплим гумором.

Максим Тадейович відіграв вирішальну роль у становленні й розвитку Інституту, який згодом одержав його ім'я. Хочу згадати найцікавіші зустрічі із цією великою людиною.

Десь наприкінці 1950-х років ми підготували до друку історико-етнографічну монографію «Українці». Її макет одразу ж зазнав шквалу нищівної критики. Критикувати, як відомо

мо, завжди легше, особливо за умов ідеологічного тиску, адже жодна тодішня республіка колишнього Союзу, насамперед Росія, не спромоглася на щось подібне. Росіяни ще й не починали готувати монографію про свій народ! А в той час, за аналогією з Османською імперією, жодна будівля не могла бути вищою за турецьку мечеть. Як ми, наприклад, не могли збудувати стотисячний стадіон, аж поки не з'явився такий стадіон у Лужниках.

І ось ми на черговому обговоренні макета «Українці» – цього разу у відділі науки ЦК КПУ. Одне із зауважень тодішнього завідувача цього відділу Юрія Юрійовича Кондуфора (знав би він, що через півтора десятиліття я буду його заступником на істафці КДУ) стосувалося мене: чому на карті показані українці за межами УРСР? Я звівся і сказав, що державні кордони не збігаються з етнічними і що будь-який народ переходить до іншого не одразу, а приблизно так, як, скажімо, лісова зона – в степову. Мене рішуче підтримав Максим Тадейович та інші. Але резюме Ю. Кондуфора було беззаперечним: «Ми самі знаємо, що і як треба показувати». Отже, М. Рильський і тоді не був усесильним і, як наслідок, монографія «Українці» так і не вийшла у світ.

Усі, хто знав Максима Тадейовича, не забудуть його теплового гумору. Якось в інституті йшло обговорення п'єси Предславича про сучасне сільське весілля. П'єса оспівувала добробут і розквіт села і була написана в дусі найгірших надбань соціалістичного реалізму. Тож критичних зауважень не бракувало. Заступник редактора журналу «Народна творчість та етнографія» Павло Павлій, зокрема, сказав, що у цій п'єсі чомусь забагато цілуються, на що Максим Тадейович зауважив: «Мабуть, автор пішов за принципом: всіх не перецілуєш, хоча до того треба прагнути».

Ювілей Т. Шевченка, конференц-зала Академії наук України. Наша працівниця Шура Кувеньова читає уривок з «Катерини». Після вечора її вітають, кажуть, що вона добре прочитала місце, яке стосувалося зради москаля. Вона в якомусь надзвичайно емоційному запалі повертається до М. Рильського й енер-

гійно жестикулює: «Максиме Тадейовичу! Це ж така подія! Це ж така зрада!», а він їй: «Спокійніше, ви так жестикулюєте, що люди подумують, ніби ви до мене маєте якісь претензії».

На початку 1960-х років, уже в новому приміщенні на Грушевського, 4, тривають вибори до партбюро. Як завжди, коли приходив Максим Тадейович, була вщерть заповнена його приймальня, кімната секретаря і навіть коридор. Коли настала черга висувати кандидатури, один із членів нашого колективу несамовито закричав, що він пропонує кандидатуру Максима Рильського, на що той зауважив: «Хто там з таким пафосом надривається? Можна подумати, що тут, крім Максима, є ще якийсь інший Рильський».

У 1961 році на вченій раді інституту виступає відома болгарська дослідниця музичного фольклору проф. Райна Комарова-Кукудова. Її чудовий виступ у музичному супроводі було вислухано з величезною увагою. Але наприкінці вона перепросила за погану російську мову, на що Максим Тадейович відповів: «Дай Бог, щоб наші співробітники так погано знали болгарську, як Ви російську».

Максим Тадейович дуже любив Польщу, часто її відвідував. У 1962 році його нагородили найвищою польською відзнакою. На честь цієї події з поздоровленнями на вчену раду прийшло дуже багато людей. Усі захоплювалися почесним орденом, говорили, який він гарний, як личить М. Рильському. Дехто намагався навіть його помацати. Це тривало досить довго. Коли всі вгамувалися, Максим Тадейович усім щиро подякував, зауваживши, що орден він залишив удома, а це лише знак, яким його нагородила польська асоціація мисливців.

На жаль, роки спливають надто швидко. Колектив інституту майже повністю змінився. Давно вже немає його засновника і директора. Але і тепер, як і сорок років тому, мені інколи здається, що в довгому коридорі інституту раптом з'явиться незабутня постать Максима Тадейовича і всі замруть у пориві щирої любові й поваги.